

Tavoitteena uudenlainen sosiaalityö

PRO SOS -Seminaari

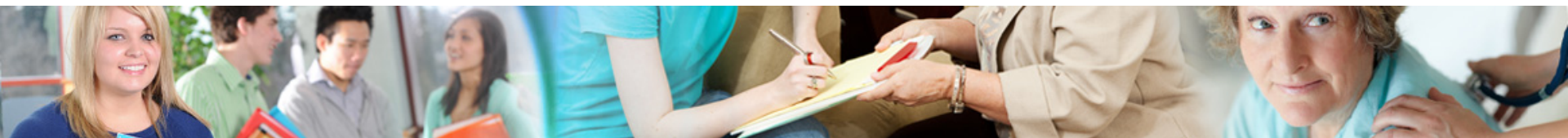
Lappeenranta 15.11.2016

Pekka Karjalainen

erikoistutkija, sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Sosiaalityö tilannekuvassa

Sosiaalityön tilannekuva

- Sosiaalityön resursseja on kunnissa suunnattu pitkälti työttömyyden hoitoon sekä toimeentulotukeen
- Sosiaalityötä on pyritty tehostamaan nopeuttamalla toimeentulotuen käsittelyaikoja, asiakkaiden tarvearviointia, aktivointimääriä ja ”sakkolistalta” poistamisia
- Käytetyimpiä menetelmiä: neuvonta, ohjaus, talouteen liittyvien ongelmien selvittely, erilaisten suunnitelmien tekeminen, palveluohjaus, kuntouttava työtoiminta
- Käytännöt ovat usein ”toimistokeskeisiä”; hallinto, lait ja määräajat ohjaavat sosiaalityön toteuttamista
- Sosiaalityössä pyritään tukemaan yksilöitä olemassa olevissa olosuhteissa, ei muuttamaan sosiaalisia ongelmia aiheuttavia rakenteita.
- Yhdyskuntatyö ja rakenteellinen sosiaalityö vähäistä
- Sosiaalityössä tehdään yhteistyötä useiden tahojen kanssa, paikoin yhteistyö koetaan toimimattomaksi
- Yhteistyöverkostoissa sosiaalityön tehtävänä on usein kokonaisvastuun kantajan rooli

Tilannekuva II: Sosiaalityötä vaikea saavuttaa

- Sosiaalityö ei läheskään aina tavoita kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä, jotka tarvitsisivat palveluita.
- Asiakkaaksi tulon käytännöt ovat varsin monimutkaisia ja tietoa on vaikea saada.
- Useimmiten sosiaalityöhön pääseminen edellyttää asiakkaan omaa aktiivisuutta.
- Jäykät toimintatavat ja kaavamaiset tulkinnat tukien myöntämisessä saattavat johtaa asiakkaiden kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin.

Tilannekuva III: Asiakkaat toivovat vaivattomasti lähestyttäviä palveluita ja välittämistä

- Asiakkaiden näkökulmasta onnistuneen palvelun osatekijöitä ovat
 - oma pitkäaikainen työntekijä
 - yhteydenoton helppous
 - matala kynnys palveluun pääsemiseksi
 - mutkaton palvelu
 - ennustettavasti maksettavat etuudet
 - läpinäkyvä päätöksenteko

Tilannekuva IV: Asiakkaan ohjaaminen sosiaalityön palveluun

- Perustoimeentulotuki ei riitä asiakkaan taloustilanteen korjaamiseen. Asiakkaalla voi olla myös täydentävän ja/tai ehkäisevän toimeentulotuen tarvetta.
- Epäselvyyttä siitä, miten ja missä tilanteissa asiakkaat ohjataan Kelasta sosiaalityön palveluihin.
- Huoli: lisääntykö asiakkaiden putoaminen palveluiden väliin. Osa toimeentulotuen asiakkaista ei välttämättä enää asioi sosiaalityössä, vaikka siihen olisi tarve.

Mitä ”kelasiirto” merkitsee sosiaalityölle ja -ohjaukselle & asiakkaille?

Mahdollisuuksia	Uhkia
Sosiaalityön tehtävän kirkastuminen (sosiaalityön ideaali)	Sosiaalityö ei kykene profiloitumaan
Tehtävärakenteiden selkiytyminen	Kilpailu tehtäväalueilla
Asiakkaat saavat toimeentulotuen sosiaalityön palvelut nopeammin & parempina	Asiakkaat kärsivät työn- ja vastuunjaon epäselvyyksistä
Byrokratia vähenee	Byrokratia lisääntyy
Tehostettua sosiaalityötä sitä tarvitseville → menetelmät kehittyvät, vaikuttava sosiaalityö	Asiakasvalikointi ja (palvelu)ohjaus ei toimi: Interventiot ja niistä hyötyvät eivät kohtaa
Vihdoin yhteisötyötä ja rakenteellista työtä, lähityötä, yhdyskuntatyötä?	Byrokratiatyön toimistoperinne jatkuu (lankapuhelinkulttuuri)
Sosiaalityön yhteiskuntasuhde kehittyy	Sosiaalityötä ei tunnisteta kumppanina

Sosiaalityön paikka ja rooli

- Toimistokeskeisyydestä halutaan irti, mutta jalkautumiselle ei ole luotu sisältöjä. Sosiaalityössä on jääty odottamaan, mitä Kela-siirto tuo tullessaan. Sosiaalityön sisällölle, menetelmille työtavalle suuri kehittämistarve.
 - työmarkkinoille siirtyminen ei voi olla ainoa tavoite
 - sosiaalisen kuntoutuksen toimintamuodot
 - usean eri menetelmän tavoitteenmukainen käyttö parantaa vaikuttavuutta
- Kokeiluja ollut, mutta kantamaan ne eivät ole lähteneet
- Jalkautumisesta puhutaan ja käytäntöjä pohditaan
- Sosiaalityön mahdollisuuksien nähdään avautuvan jalkauduttaessa
- Somen mahdollisuudet asiakkaiden tavoittamisessa ja yhteisösosiaalityön välineenä

Vaikuttavat sosiaalityön menetelmät

- Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen kehittäminen sosiaalityön välineeksi
- Selkeiden resurssien osoittaminen kunnissa sosiaalityössä tapahtuvaan ja muuhun sosiaalisten ongelmien poistamiseen tähtäävään työhön.
- Systemaattinen vaikuttavuustiedon keräämisen integrointi sosiaalityön asiakasprosessiin tietojärjestelmien kautta - mittareiden mahdollisuus.
- Suoriteperustaisen seurannan ohella myös muunlaista seuranta- ja arviointitietoa.
- Sosiaalityön rooli yhteiskunnallisena toimijana. Sosiaalityön tehtävät eriarvoisuuden poistamisessa, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteuttamisessa ja yhteiskuntarauhan turvaamisessa.

Kuntien valmistautuminen toimeentulotuen uudistukseen 2017

- **Kuntien on parannettava sosiaalityön tarpeen tunnistamista eri palveluissa ja asiakkaiden ohjaamista sosiaalityöhön.**
- **Asiakkaan tilanne kokonaisvaltaisesti haltuun.** Sosiaalityön ammattilaisten palveluita siirretään pois toimistoista asuinalueille ja verkostoihin, joissa asiakkaiden tilanteisiin voidaan vaikuttaa parhaiten.
- **Ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen toimintatapojen ja sisältöjen uusiminen.** Tuki on sosiaalityön väline, johon voidaan liittää myös muita asiakkaan hyvinvoinnin edistämiseen tarvittavia elementtejä.
- **Asiakaslähtöisyyden omaksuminen kaikessa sosiaalityön kehittämisessä.** Sosiaalitoimen asiakasraadit, jotka osallistuvat sosiaalityön kehittämiseen ja arviointiin yhdessä sosiaalityön ammattilaisten kanssa.

THL, Päätösten tueksi 1/2016

Mitä sitten?

- Suuria rakenteellisia muutoksia - sosiaalityö paikallista lähipalvelua
- Miten paljon uudistamisen vaadetta voidaan säilyttää sosiaalityön itsensä vastuulle?
- Miten paljon kyse on yksilötason ominaisuuksista ja toisaalta rakenteellisista olosuhdetekijöistä?
- Kysymys kuitenkin
 - Organisoinnista, johtamisesta ja työnjaosta
 - Verkostosuhteista ja kumppanuuksista
 - **Osaamisesta / sosiaalityön metodista / orientaatioista**

Viisi askelta uudenlaiseen toimijuuteen

Sosiaalityön metodista

(Eskola & Viheriäranta 1982)

- Sunesson 1981: sosiaalityöntekijät eivät toimi metodisesti, vaan järjestelmäkeskeisesti
- Kysymys metodista sisältää pohdinnan sosiaalityön sisällöstä, luonteesta ja omaleimaisuudesta
- Järjestelmällinen menettelytapa jonkin päämäärän saavuttamiseksi tavoitteita asettamalla
- Sosiaalityön päämäärä:
 1. Sosiaalityöntekijän väliintuloa/puuttumista vaatineen häiriön poistamista asiakkaan ongelmatilanteesta
 2. Asiakkaan elämisen mahdollisuuksien turvaaminen sosiaalipolitiikan standardien mukaiseksi – yhteiskunnan resurssijärjestelmät hänen käyttöönsä
 3. Asiakkaan aktivoiminen ongelmansa ratkaisemiseen, toimintakyvyn turvaaminen

- Ihminen mielletään osana ympäristöään
- Sosiaalityö toteuttaa yhteiskuntapoliittista tehtävää
- Olipa lähtökohtana yhteinen tai yksilöllinen hyvä, on sosiaalityön tarkasteltava toista suhteessa toiseen
- Sosiaalityöntekijä joutuu tekemään väliintulon, kun ihminen on joutunut häiriötilanteeseen ympäristönsä kanssa
- Ongelmana ei ole ihminen vaan tilanne
- Kohteena ei ole asiakas, vaan tämän toiminta
- Asiakas on yhteistyökumppani
- Ihmisen ja ympäristön suhde on dialektinen

Sosiaalityön periaatteet

- Kohtaamisen periaate
- Dialogisuuden periaate
- Tukemisen ja vahvistamisen periaate (empowerment)
- Asianajon periaate (advocacy)
- Jalkautumisen periaate
- Ei-byrokraattisuuden periaate
- Tavoitteellisuuden ja vaikuttavuuden periaate

Askel 1: Eniten tukea tarvitsevat ja kohtaamisen ongelma

- Nykytilanteessa vain osa tuesta ja sen tarvitsijoista kohtaa, tai kohtaaminen on ohutta, esimerkiksi toimeentulotukivajeen hoitamista.
- Osa asiakkaita syrjäytyy sosiaalityön palvelusta tai jäävät pyörimään pohjimmaisiiin järjestelmiin.
- Voidaan puhua kohtaamisen ongelmasta, joka tulee Kela-siirron jälkeen ainakin alkuvaiheessa pahenemaan.
- Palveluja on, mutta ongelmana on saada oikeat asiakkaat niihin.

Askel 2: Reaktiivisuus

- Työtilanteelle ja työtavalle on ominaista reaktiivisuus, eli reagoidaan asiakkaiden erilaisiin ja yllättäviin tilanteisiin korjaavasti.
- Tavoitteelliseen työskentelyyn ja ratkaisujen hakemiseen asiakkaille on niukalti edellytyksiä.
- Koska tavoitteita ei juurikaan aseteta eikä arviointia tehdä, työn vaikuttavuutta ei voida osoittaa.

Askel 3: Sosiaalityön paikka

- Sosiaalityön toimistokeskeisyydestä halutaan irti, mutta jalkautumiselle ei ole luotu sisältöjä.
- On jääty odottamaan, mitä Kela-siirto tuo tullessaan.
- Sosiaalityön sisällölle, menetelmille työtavalle laajemmin on suuri kehittämistarve.

Askel 4: Sosiaalityön rooli ja kohdeongelma

- Sosiaalityöllä on vaikeuksia kohdentaa toimintaansa.
- Tämä liittyy oman roolin löytämiseen toimijana, monenlaisten ja -tasoisten ongelmien olemassaolosta ja yhteistyökuvioiden selkiytymättömyydestä.
- Kokonaisuuteen vaikuttaa lisäksi organisaatioihin liittyvät rakenteet, johtaminen sekä työntekijöiden vapausasteet (tai niiden puuttuminen) oman työnsä suuntaamisessa. Voidaan puhua jopa kohdeongelmasta.

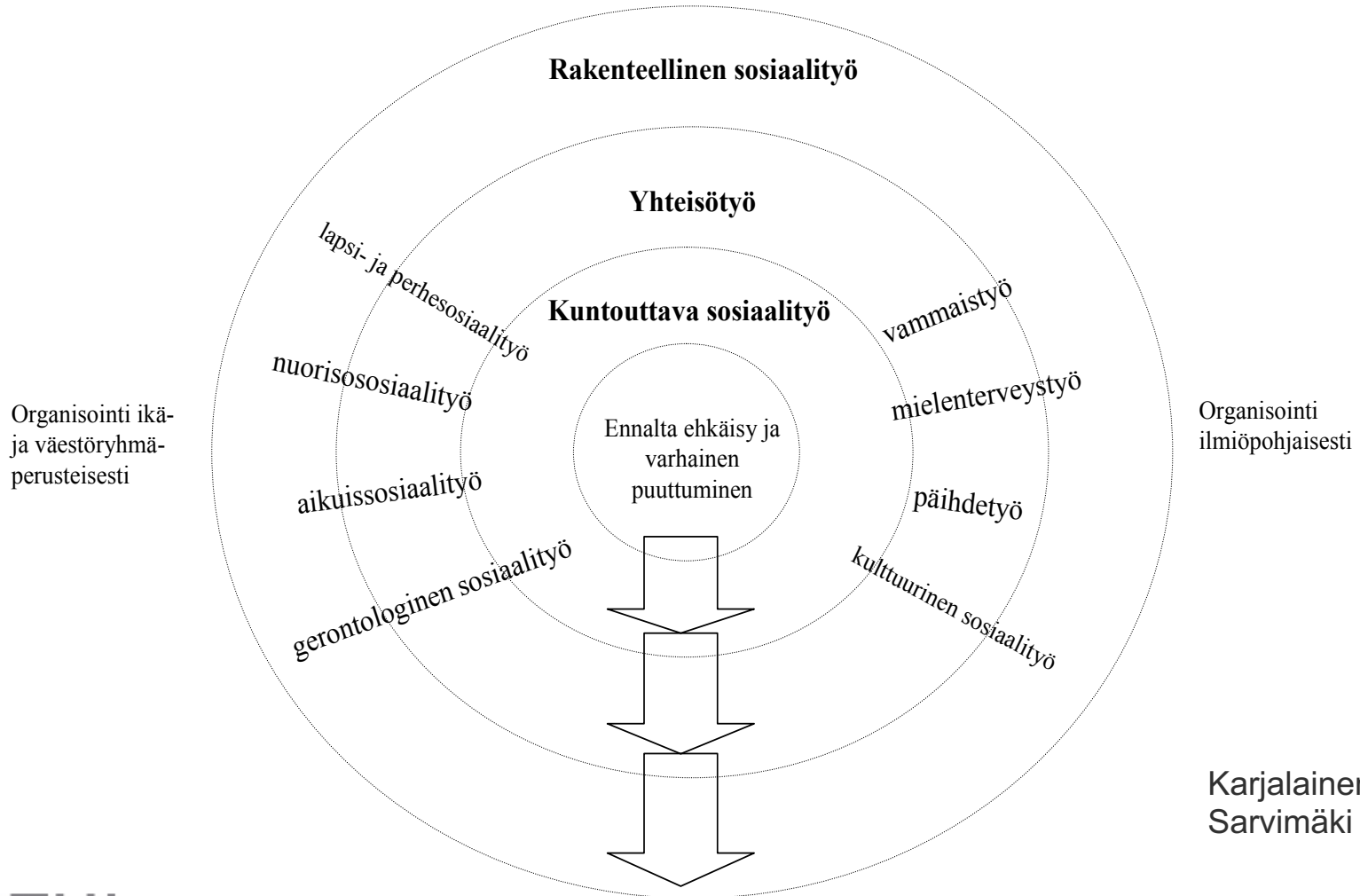
Askel 5:

Sosiaalityön orientaatioperusta

- Sosiaalityön menetelmiä on vaikea hahmottaa. Yksittäiset menetelmät ovat liian kapeita tapoja työn kehittämiseksi.
- Liittyy sosiaalityön rooliin toimijana.
- Lähtökohta uudennlaiselle toimijuudelle ja kehittämisen kehyksiksi on sosiaalityön ymmärtäminen laajempina työorientaatioina:
- Kuntouttava sosiaalityö, yhteisösosiaalityö tai rakenteellinen sosiaalityö. Nuorisosiaalityö ja gerontologinen sosiaalityö nähdään omina orientaatioinaan, ja tulevaisuudessa mahdollisesti asumissosiaalinen työ.
- Nykytilanteessa näyttää siltä, että on olemassa vahva toimistokeskeisen sosiaalityön ja byrokratiatyön orientaatio. Sitä ei voi nähdä sosiaalityön ideaalina, vaan se on vallitseva olosuhde.

Sosiaalityö työorientaatioina

Työorientaatiot

Teesejä PRO SOSsille

- Hankkeessa hyvät lähtökohdat sosiaalityön sisällölliselle kehittämiselle
- Työ pohjattava jo koeteltuun tietoon huono-osaisuudesta ja vaikuttavista / hyviksi havaituista menetelmistä. Esim. kirjallisuuskatsauksen tulemia suhteutetaan paikallisiin ominaispiirteisiin.
- Alkutilan kartoitukset eri alueilla ovat tarpeen
- Ei kannata lähteä rakentamaan omaa ja raskasta arviointiasetelmaa. Valmiita vaikuttavuuden / itsearvioinnin / elämänhallinnan mittareita on jo olemassa!
- → Välittömästi pilotoimaan uutta!

- Paikallisissa piloteissa lähdettävä kokeilemaan uudentyyppisiä työorientaatioita. Ei riitä, että yksi tai kaksi työntekijää lähtee kokeilemaan, vaan on lähdettävä isolla volyymilla ja tosissaan. Tarkoittaa tiimien tai työyksiköiden kokoisia pilotteja. Täytyy huomioida:
 - Organisointi, johtaminen ja työnjako
 - Verkostosuhteet ja kumppanuudet
 - **Osaaminen / sosiaalityön metodisuus / orientaatiot**
- Yhteisöllisyyden uudet muodot: Välttämätöntä luoda some-sosiaalityö, joka yhdistää ”tilan” haltuunoton sekä perinteisesti että virtuaalisesti.
- Laajemminkin ”jalkautuminen” keksittävä nyt uudelleen ja uudella tavalla.

- Tutkiva sosiaalityö uudenlaiseen käytäntöjen kehittämisvälineenä. Työntekijät oman työnsä etnometodologeina! Työntekijät koostaisivat arkielämän käytännöllistä tietoa asiakkaiden olosuhteista, tarpeista sekä siitä miten niihin voidaan vasta uudella tavalla.
- Sosiaalityölle todella uusi rooli viranomaisesta toimijaksi. Sosiaalityön uusi toimijuus, joka vahvistaa ja tukee osallisia. Liittyy myös rakenteelliseen työhön, jossa siinäkin tulee löytää enemmän kuin tiedon vieminen kanavia pitkin päättäjille.
- Miettiä, mitkä ovat sosiaalityön periaatteet ja sen tavoite lähitulevaisuuden yhteiskunnassa? Miksi sen pitää olla olemassa?
- Mentaliteetti ja ymmärrys siitä, että tämä on oikeasti viimeinen mahdollisuus. Varovainen uudistaminen siellä ja täällä ei riitä.

Tutkimus perustoimeentulotuen Kela-siirron merkityksestä sosiaalityön asiakkaiden saamaan palveluun

- THL tutkii sosiaalityön ja siihen liittyvien palvelujen ja etuuksien tilannetta kunnissa ennen ja jälkeen perustoimeentulotuen Kela-siirron. I-vaihe toteutettiin vuosina 2015-2016.
- Tutkimuksessa koottiin tietoa palvelujen käyttäjiltä, sosiaalityön ammattilaisilta ja esimiehiltä sekä kolmannen sektorin toimijoilta.
- Tutkimuksen kohteena olivat:
 - aikuissosiaalityön rakenteet
 - sosiaalityön orientaatio, menetelmät ja yhteiskunnallinen tehtävä
 - työttömien aktivoinnin organisointi ja suhde sosiaalityöhön
 - kolmannen sektorin asema
- Hankkeen II-vaiheessa tutkitaan murrosvaihetta 10-12/2016.
- Hankkeen III-vaihe tehdään, kun perustoimeentulotuen Kela-siirto on toteutunut vuosina 2017-2018.
- Yhteistyötä Kelan, Kuntaliiton, HY:n ja SOSTE:n kanssa

Lisäinformaatiota:

Lähde:

Sanna Blomgren, Jouko Karjalainen, Pekka Karjalainen, Minna Kivipelto, Paula Saikkonen ja Peppi Saikku. [Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa](#). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 4/2016. Helsinki 2016. ISBN 978-952-302-647-6 (painettu). ISBN 978-952-302-648-3 (verkko)

Raportti dioina:

<http://www.slideshare.net/THLfi/sosiaality-palvelut-ja-etuudet-muutoksessa>

Aiheesta lisää:

[Kuntien huolehdittava paljon apua tarvitsevien palveluista toimeentulotuen Kela-siirrossa](#) (THL:n tiedote 18.1.2016)

[Perustoimeentulotuki siirtyy Kelaan – miten asiakas saa sosiaalityön palvelut?](#) (THL, Päätösten tueksi 1/2016)

Tulossa 1/2017: Selvitys kelasiirron tilanteesta juuri ennen vuodenvaihdetta.